

CİLT 8, SAYI 9 - 10, EYLÜL - EKİM, 1980

**Türk
sanayicileri
ve
iş adamları
derneği**

görüş

GÖRÜŞ (AYLIK YAYIN) EYLÜL - EKİM 1980

Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği

Sahibi ve Sorumlu Neşriyat Müdürü :

Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği

Yönetim Kurulu Başkanı Ali Koçman

Yazı İşleri Müdürü : Ertuğrul İhsan Özol

Adres : Cumhuriyet Cad. Dörtler Ap. 18/1

Elmadag - İstanbul

Telefon : 46 24 12

Görüş'teki yazılar KAYNAK GÖSTERİLEREK
kısmen veya tamamen yayımlanabilir.

Basıldığı Yer : Nurtan Matbaası - İstanbul

Tel. : 22 73 27 26 46 35

Bu Sayıda

Dernekten Haberler	4
Piyasa Ekonomisi Nedir? Ne Değildir? ...	5
Çeşitli Ülkelerde Yönetici Maaşları	12
Kalkınma Hızında Son 30 Yıl	14
Dış Ticaretin Ülke Gruplarına	
Dağılımında Gelişmeler	16
1979 Yılında Dış Ticaretimiz	20
İhracatımız Dalgalı Bir Seyir İzliyor ...	24
1980'de Pamuk - Fındık - Tütün İhracatı..	28
Banka Mevduatı	30

Dernek'ten Haberler

Bütün dernek faaliyetlerinin durdurulması ve derneğimizin bir süre kapalı kalması dolayısıyla GÖRÜŞ'ü Ekim ayında hazırlayamadık. Üyelerimizden özür dileriz.

Derneğimiz Genel Sekreterliğine eski Hazine Genel Müdürü ve MİT Genel Sekreteri Ertuğrul İhsan Özol atandı. Özol, 1930 yılında Konya'da doğdu. Siyasal Bilgiler ve Ankara Hukuk Fakültelerini bitirdi. ABD'de Williams College ve Yale Üniversitelerinden M.A. derecelerini aldı, ayrıca Yale'de PH.D. Kurlarını tamamladı. 1966 - 1967 yıllarında Orta Doğu Teknik Üniversitesi, 1970 - 71 yıllarında Ankara İktisadî ve Ticarî İlimler Akademisinde Ekonomik Plânlama dersleri veren Özol, bir süre OECD Türkiye Temsilciliğinde delege ve Başmüşavirlik görevlerinde bulundu. Dernekdeki görevine başlamadan önce Maliyede Bakanlık Başmüşaviri görevinde bulunuyordu.

Piyasa Ekonomisi Nedir? Ne Değildir?

On Soru, On Cevap

Soru 1 : Son zamanlarda ülkemizde piyasa ekonomisinden çok bahsediliyor. Türkiye'de de artık piyasa ekonomisinin kurulması gerektiğinden söz ediliyor. Bir tanımlama yapabilmisiniz?

Cevap : Piyasa ekonomisini serbest fiyatlar ve rekabet ekonomisi olarak tanımlamak mümkündür. Fiyatların serbestçe teşekkül etmesi için bir yandan devletin fiyat mekanizmasına karışmaması, diğer yandan da tekelci durumunda bulunan firmaların piyasada kendi fiyatlarını zorla kabul ettirmelerini önlemek lazımdır. Fiyatların serbestçe teşekkül etmesi tanımına şüphesiz paranın fiyatı olan faiz, emeğin fiyatı olan ücretler, girişimin fiyatı olan kârlar, millî paranın dış kuru dahildir. Devletin fiyatların serbestçe teşekkülünü kolaylaştırmak için müdahalelerde bulunması piyasa ekonomisi düzenine aykırı değildir.

Buna karşılık, devletin serbest fiyat teşekkülünü önleyici uygulamaları bu düzene aykırıdır. Özetle söylemek gerekirse piyasa ekonomisinin varlığı her malın birbirine rakip birden fazla alıcısı ve satıcısının bulunmasına, alıcı ve satıcıların birbirlerinden normal haberdar olmalarına, her mal için tek fiyatın oluşmasına ve bu fiyatı hiç kimsenin empoze etmemesi koşullarına bağlıdır.

Soru 2: Salt manada bir piyasa ekonomisi uygulanması mümkün müdür? veya böyle uygulama yapabilen ülkeler var mıdır?

Cevap : Salt manada piyasa ekonomisi uygulaması yapan ülkenin var olduğu söylenebilir. Sadece, piyasa ekonomisi düzenine az veya çok yaklaşan ülkelerin varlığından bahsedilebilir. Örneğin, Batı Avrupa ülkelerinin en fazla pazar ekonomisine yaklaşan ülkeler olmasına karşılık Doğu Bloku ülkeleri en fazla piyasa ekonomisinden mahrum bulunan ülkelerdir.

Soru 3: Serbest piyasa ekonomisinde üretim ve tüketim kararları nasıl alınır ve bunlar arasında koordinasyon nasıl gerçekleştirilir?

Cevap : Serbest piyasa ekonomisinde milyonlarca üretici ve tüketici birbirleriyle konuşmadan, yazışmadan piyasa fiyatlarına bakarak üretim ve tüketim ile ilgili kararlarını verirler. Serbestçe teşekkül eden fiyat üretim ve tüketimi dengeye getiren fiyattır. Ülkemizde birkaç sene önce benzin istasyonlarında kuyruklar ve dolayısıyla karaborsa teşekkül ederken bugün

bunun olmamasının sebebi, yapay olarak benzin fiyatının düşük tutulması ve farkın hazineye karşlanması idi, daha sonra uluslararası maliyet artışları benzinin iç fiyatına aksettirilince kuyruklar ve karaborsa ortadan kalkmıştır.

Soru 4 : Serbest fiyatlar piyasa ekonomisinin esası olduğuna göre yatırım teşvikleri ve gelir dağılımı ile ilgili tedbirler nasıl uygulanacaktır.

Cevap : Fiyatlar sadece bir malın arz ve talebini dengeye getirmekle kalmaz, ayrıca fiyatların trendine göre üreticilere daha az veya daha fazla üretmeleri gerektiğini bildirir, beklediği fiyatı bulamayan üreticiler üretimlerini kısırlar, beklendiğine göre daha yüksek fiyat elde edenler ise üretimlerini artırır. Bu suretle aynı zamanda en az maliyetle üretim yapabilen kişiler piyasada en yüksek bedeli elde ederlerken verimi düşük olan üreticiler piyasadan çekilirler. Herkesin elde ettiği gelir uyguladığı fiyat, satış miktarlarına bağlı olduğundan, piyasa ayrıca gelir dağılımının kurallarını ve büyüklüğünü de tayin eder. Başarılı üreticiler daha yüksek gelir sağlarlar, en ucuz fiyatları sağlayabilen tüketiciler ise aynı giderle daha çok tatmin olanağı bulurlar.

Soru 5 : Serbest piyasa ekonomisinde hükümetin rolü nedir?

Cevap : Mal ve hizmet piyasasında elde edilmesi güç kolektif hizmetler için hükümetin görev alması zorunludur. Vatandaşların can ve mal emniyeti, büyük karayolları ve köprü-

lerin yapımı ve işletilmesi, ormanların korunması ve geliştirilmesi, ortak bir para çıkarılması ve istikrar içinde tutulması vs. bu görevlere örnek olarak verilebilir. Buna karşılık kollektif hizmetleri ihmal ederek bir hükümetin kundura imal ve satması, biftek ve köfte piyasasına girmesi, tarımsal ürünlere rastgele ve çoğunlukla politik amaçla asgari fiyatlar saptaması piyasa ekonomisi düzenine hiç uymayan davranışlardır.

Soru 6 : Serbest piyasa ekonomisinin halk için bir sömürü düzeni olduğu, ve birçok ülkenin bu yüzden geri kaldığı ve sadece otoriter merkezi bir plan sisteminin kütlelerin sefaletini önleyebileceği ileri sürülüyor, bu fikirlere katılıyorsunuz?

Cevap : Bu fikirlere katılmak mümkün değildir. Serbest piyasa, demokrasinin ekonomik manada paralelidir. Nasıl demokratik çerçeve olmadan fikirler gelişmezse serbest piyasa kurulmadan da üretim ve tüketimde gelişemez. Bu konuda en iyi misal Doğu ve Batı Almanya arasındaki farklardır. Doğu Berlin'de bir saat kalmak aradaki farkı görmek için yeterlidir. Doğu Bloku ülkeleri bile fiyat ve piyasa sisteminin ekonomideki rolünü artık anlamışlardır. Yugoslavya bu nedenle Sovyet modelinden ayrılmış ve ekonomisini desantralize etmiştir. Komünist Çin ve Polonya'daki son gelişmeler de bu yöndedir.

Soru 7 : 1929 Krizinin piyasa ekonomisinin doğurduğu bir kriz olduğu söyleniyor, piyasa ekonomisi 1929'da niçin başarılı olamadı.

Cevap : 1929 Krizi kollektif bir hizmet olan Amerikan dolarının emisyon ve tedavülünü hükümetin bilimsel olarak yönetmeyi becerememesinden doğmuştur. Piyasanın krizde bir fonksiyonu yoktur. Ulusal Parasını iyi yönetmeyen ülkelerde sağlam bir ekonominin kurulması olanağı hemen hemen yoktur.

Soru 8 : Serbest piyasa fiyatları mevcut olmayan ve merkezden verilen emirlerle yürütülen ekonomilerde yatırım, üretim ve tüketim hangi esaslara göre yürütülür?

Cevap : Merkezi plan ve emirle yürütülen ekonomiler de ülkenin yatırım büyüklüğü, askeri ihtiyaçlar, alt yapı ve sanayi gerekleri vs. nazara alınarak merkezce saptanır, bu miktarı tasarruf etmesi için halk zorlanır. Halkın tüketebileceği kısım yatırımlardan arta kalan bölümden tayinleme veya karne dağıtımı suretiyle belli edilir. Halk istesede tüketimini arttıramaz, sadece karaborsada yüksek fiyatlar vererek tüketim kalıbında iç değişmeler yapabilir fakat tüketim büyüklüğünü önemli ölçüde büyütmez. Buna karşılık Polonya örneğinde olduğu gibi halkın tüketim kalıpları onların tahammül derecesini aşarsa rejim önemli sosyal sarsıntılara uğrayabilir.

Soru 9 : Piyasada ortaya çıkan fiyatlar ve fiyatlara göre belirlenen üretim, tüketim ve yatırımların sadece fertlerin değil toplumunda yararına olduğu söylenebilir mi? Bu konuda demokratik yöntemle bir benzerlik varmıdır?

Cevap : Piyasada kararların daima rasyonel kimseler tarafından yapıldığı varsayılırsa ras-

yonel kararların toplamında genellikle rasyonele yaklaşabileceği söylenebilir. Kişiler önce amaçlarını belirler daha sonra bu amaca en az giderle nasıl varabileceklerini hesaplarlar, ekonomik jargonda bu sürece üreticiler tarafından kârların azamiye çıkarılması, tüketiciler tarafından ise yararların en yüksek hale getirilmesi diyoruz.

Soru 10 : Piyasa ekonomisi düzeni içinde işçilerin işverenler karşısında korunması nasıl gerçekleştirilecektir? Herşey piyasaya bırakılırsa ekonomik bakımdan güçlü olanlar pastanın büyük olan kısmını kendilerine ayırmazlar mı? Asgari ücret uygulaması yararlı mıdır?

Cevap : Genellikle, işçi sendikaları işçi ücretlerini devamlı yükselterek işçileri koruyacaklarını zannederler, halbuki piyasada fiyatı yükselen bir mala olan talep düştüğü zaman onu üreten işçiye olan talep de düşer. İşçi ücretlerinin yükselmesi işçi talebinin kısılmasına, yatırımların daha sermaye yoğun olarak yapılmasına neden olur. Bazı sendikalar ücretleri arttırarak patronların kârlarını düşürdüklerini ileri sürerler. Halbuki kârlar genellikle milli gelirin % 10'u civarındadır. Kârların azalması yeni yatırımları olumsuz olarak etkiler, dolayısıyla yeni işçi istihdamı olanakları azalır. Kârların ücretliler lehine azalması veya bunlardan aşırı vergi alınması altın yumurtlayan tavuğun kesilmesiyle birdir. Genellikle bir grup sendikanın başarısı diğer sendika üyelerinin aleyhine olur, ekonomideki kâr / ücret dengesi kolayca ve hemen etkilenmez.

Asgari ücretler aşağı gelir grupları için yararlı değil zararlıdır. Çünkü asgari ücret örneğın ayda 5.400 olarak saptantıldığı zaman sadece 4.000 liraya çalışmaya razı olan kimseler işe alınamazlar ve işveren 5.400 - 4.000 arasındaki 1.400 lirayı sübvansiyon olarak verirse işe alınabilirler. Bu durum ekonomide küçük ücretli işlerin yapılamaması veya daha fazla maliyetle yapılması sonucunu doğurur.

Çeşitli Ülkelerde Yönetici Maaşları

İngiltere'de yapılan bir araştırmaya göre en yüksek üç kategoride yönetici maaşları ülkelere göre önemli farklılıklar göstermektedir.

İsviçre'de yüksek vergilere ve hayat pahalılığına rağmen yönetici maaşları en üst düzeydedir. Bu ülkeyi Fransa yakından izlemektedir. B. Almanya, A.B.D. ve Belçika'da net maaşlar alt kategorilerde İsviçre'ye yaklaşmakta, üst kategoride vergiler nedeniyle bir hayli aşağıda kalmaktadır. İspanya vergi sisteminde müteerakkiyet söz konusu ülkeler kadar dik olmadığından maaşlar yükseldikçe aradaki fark azalmaktadır.

İngiltere'de yönetici maaşlarının diğer batı ülkelerine göre önemli ölçüde geri kaldığı açıktır. İsveç ise brüt maaşlar yönünden örneğin İspanya düzeyinde olmakla birlikte, vergi

oranlarının çok yüksek oluşu nedeniyle özellikle üst kategoride Türkiye'den bile geride gözükmektedir. İngiltere'de brüt maaşlar İsveç'in yüzde 30 altında olduğu halde vergilemedeki farklılık nedeniyle net maaşlar daha yukarı düzeyde gerçekleşmektedir.

Aşağıdaki tabloda adı geçen ülkelerde vergiden sonra yıllık net yönetici maaşları verilmiştir. Karşılaştırmanın sağlıklı olması için bütün meblağlar A.B.D. geçinme endeksi ile diğer ülkelerin geçinme endeksleri dikkate alınarak düzeltilmiştir.

Yıllık Yönetici Maaşları (Net \$)

	I	II	III
İsviçre	34.000	43.000	56.000
Fransa	31.000	42.000	57.000
B. Almanya	30.000	40.000	52.000
A.B.D.	29.000	38.000	48.000
Belçika	28.000	37.000	46.000
İspanya	26.000	36.000	50.000
Hollanda	25.000	32.000	39.000
İngiltere	17.000	23.000	30.000
İsveç	12.000	14.000	15.000
Türkiye	12.000	18.000	25.000

Kaynak : International Management

Kalkınma Hızında Son Otuz Yıl

Son otuz yılda kişi başına düşen milli gelirlerin incelenmesi çok ilginç sonuçlar veriyor ve bazı ülkeler için bir hayli düşündürücü bir tablo ortaya çıkıyor.

Japonya 1969 - 1980 döneminde milli gelirin 84 misli artırabilirken bazı ülkeler sadece 6 - 7 - 9 misli artırabiliyorlar. Bunların arasında 6.64 misli artışla ABD en az gelişen ülke durumunda, 7.15 misli artışla onu İngiltere, 7.28 misli artışla Portekiz, izliyorlar. Ülkemiz 9.28 misli artışla geri kalmada dördüncü durumda. OECD ülkeleri genellikle kişi başına milli gelirlerini otuz senede 10 - 20 kat artırabilmişler. Böyle bir karşılaştırmada 26.3 kat ile Yunanistan, 32.5 kat ile Almanya, 35.78 kat ile Avusturya, 84.8 kat ile Japonya baş sıralarda yer alıyorlar.

Bir ülkede milli gelirin 6 - 7 misli artırabilirken diğerlerinin 20, 30 hatta 80 misli artırılıp gelişmesinin yorumunu iktisat veya daha doğrusu sosyal bilimler tarihçilerine bırakmakla beraber bu ülkelerde milli gelirin ne kadarının ihraç edildiğini gösteren tabloya bir göz atmakta da, yarar var. Birçok ahvalde ihracat yapabilen ülkelerin daha süratle büyüdüğü açıkça görülüyor.

İHRACATIN GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILAYA ORANI

(Cari Fiatlarla)

İrlanda	46.7	Danimarka	21.2
Belçika	44.6	Avusturya	20.9
Hollanda	38.2	Yeni Zelanda	19.6
İzlanda	29.7	Fransa	16.2
İsviçre	27.6	Portekiz	13.7
Finlandiya	25.3	Avusturya	13.2
Norveç	25.1	Yunanistan	10.6
İsveç	24.9	Japonya	10.0
İngiltere	23.2	İspanya	8.9
Kanada	22.5	A.B.D.	6.3
B. Almanya	22.2	Türkiye	4.6
İtalya	21.5		

Dış Ticaretin Ülke Gruplarına Dağılımında Gelişmeler

Türkiye'nin ihracatı son iki yılda sanayileşmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelerle sosyalist ülkelere kayma göstermiştir.

Petrol ihracatçısı ülkelere 1973 - 1977 döneminde ihracatımızın % 6.4'ü yönelirken, son iki yılda bu oran % 9.2'ye yükselmiştir.

1973 - 1977 döneminde ihracatımızın % 70.4'ü sanayileşmiş ülkelere yapılmakta iken, 1978 ve 1979 yıllarında bu oran % 64'e düşmüştür. Gelişmekte olan petROLSÜZ ülkelere yapılan ihracatımızda son iki yılda önemli bir değişme olmamış, 1973 - 1977 ortalaması % 14.4'ten 1978 - 1979'da % 15'e yükselmiştir.

Sovyetler Birliği, Doğu Avrupa ve Çin'e olan ihracat ise önemli bir gelişme göstererek

1973-1977'de % 8.8'den, 1978 - 1979'da % 11.8'e yükselmiştir.

Son iki yılda görülen bu gelişmelerin bazıları kalıcı olmayıp ekonomimizin karşılaştığı ödemeler güçlükleriyle ilgili gözükmektedir. Bu suretle dış transferlerde sürekliliğin sağlanmasıyla sanayileşmiş ülkelere yapılan ihracatın artması, sosyalist ülkelere yapılan ihracatın nisbi olarak azalması beklenmelidir. Ancak petrol ihracatçısı ülkelere yapılan ihracatın en azından gerilememesi hatta artış göstermesi muhtemeldir.

İthalatımızda da benzer gelişmeler olmuştur. 1973 - 1977 yıllarında ithalatımızın % 71.4'ü sanayileşmiş ülkelerden yapılırken 1978 - 1979'da bu oran % 60.2'ye düşmüştür. Bunun en önemli nedeni petrol ihraç eden ülkelerden yapılan ithalatın, miktar artışlarından çok petrol fiyatlarındaki artışlardan dolayı 1973'de % 6.6'dan son yıllarda % 20'nin üstüne çıkmış olmasıdır.

İhracatımızın Ülke Gruplarına Göre Dağılımı

	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979
Sanayileşmiş Ülkeler	69.6	69.0	69.5	74.1	69.7	64.8	63.3
Petrol İhracatçısı Ül.	3.0	4.8	9.4	6.4	8.5	8.9	9.5
Gelişmekte Olan PetROLSÜZ Ülk.	18.0	15.9	12.7	12.5	13.0	14.6	15.3
Afrika	0.4	0.4	0.2	0.5	0.9	1.4	0.7
Asya	1.4	0.6	2.7	2.0	3.8	2.3	2.3
Avrupa	5.1	4.0	1.8	3.7	3.3	5.2	3.8
Orta Doğu	10.9	10.2	7.9	6.3	4.6	5.5	8.3
Batı Yarım Kü.	0.2	0.8	0.1	0.1	0.5	0.2	0.2
Sovyetler Birliği							
Doğu Avrupa, Çin	9.3	10.2	8.4	7.1	8.8	11.7	11.9

İthalatımızın Ülke Gruplarına Göre Dağılımı

Sanayileşmiş Ülkeler	75.4	70.7	73.7	69.1	68.1	60.6	59.8
Petrol İhracatçısı Üf.	6.6	17.6	15.4	20.0	20.1	22.3	21.2
Gelişmekte Olan Petrolsüz Ülkeler	7.6	6.7	6.6	6.3	7.9	12.6	11.4
Afrika	0.2	0.6	1.3	0.9	0.7	1.0	0.7
Asya	0.6	0.9	1.0	0.9	1.2	2.0	2.2
Avrupa	1.6	3.1	1.9	2.5	3.1	4.6	6.1
Orta Doğu	4.1	1.5	1.6	0.9	1.4	3.6	1.4
Batı Yarım Kü.	1.2	0.6	0.7	1.2	1.4	1.3	1.1
Sovyetler Birliği Doğu Avrupa, Çin	8.2	5.0	4.4	4.5	4.0	4.5	7.6

1979 Yılında Dış Ticaretimiz

Son yıllarda olduğu gibi 1979'da da Türk ürünlerinin en önemli alıcısı 1974 - 1978 bunalım döneminde ihracatımızın % 21.6'sı Almanya'ya gitmiştir, 1979 yılında da ihracat oranı % 21.9 olmuştur.

İkinci sırayı % 9.4 ile İtalya almaktadır; İtalya 1974 - 1978 yıllarında ihracatımızın % 7.6'sını almakta idi.

İhracatımızın % 30'luk kısmını altı ülke nispeten eşit şekilde paylaşmaktadır. Bunlar Fransa, Sovyetler Birliği, İsviçre, Irak, ABD ve İngilteredir. Sıralamaya devam edersek Hollanda 75 milyon dolarla dokuzuncu, Belçika 60 milyon dolarla onuncu ve Suriye 55 milyon dolarla 11'nci sırayı işgal etmektedir.

1979 İhracatımızın ülkeler bakımından dağılımı :

	Milyon Dolar	Toplam İhracata Oranı
Batı Almanya	494.6	21.9
İtalya	212.7	9.4
Fransa	137.2	6.1
Sovyetler Birliği	126.7	5.6
İsviçre	113.5	5.0
Irak	105.7	4.7
A.B.D.	104.5	4.6
İngiltere	102.9	4.6
Hollanda	75.3	3.3
Belçika	60.5	2.7
Suriye	54.9	2.4
11 Ülke Toplamı	1.588.5	70.3

1979 İthalatımızın ülkeler bakımından dağılımı :

	Milyon Dolar	Toplam İthalata Oranı
Batı Almanya	626.6	12.4
Irak	573.7	11.3
İtalya	473.6	9.3
A.B.D.	377.2	7.4
Fransa	312.9	6.2
İsviçre	251.1	5.0
Romanya	235.0	4.6
İngiltere	227.0	4.5
Japonya	226.5	4.5
Libya	208.7	4.1
İran	181.4	3.6
Sovyetler Birliği	108.2	2.1
Avusturya	106.3	2.1
Belçika	89.6	1.8
Hollanda	86.1	1.7
İspanya	86.0	1.7
Bulgaristan	82.0	1.6
17 Ülke Toplamı	5.066.1	83.9

Bu suretle 1979 yılında ihracatımızın % 70'i yukarıda saydığımız 11 ülkeye dağılmış bulunmaktadır.

1979 İthalatımızda önemli değişmeler olmuştur. Batı Almanya 626.6 milyon dolarla ithalatımızın % 12.4'ünü oluşturmaktadır. 1974 - 1978 döneminde ithalatımızın çok daha büyük bir kısmını (% 18.5'ini) Almanya'dan sağlamaktaydık. İkinci sırayı 573.7 milyon dolarla Irak al-

mıştır. Bu ülkeyi sırasıyla İtalya, ABD, Fransa, İsviçre, Romanya, İngiltere, Japonya ve iki petrol ihracatçısı ülke Libya ve İran izlemektedir. Ülkelerin toplam ithalat içindeki paylarındaki değişmelerin ortak bir nedeni petrol fiyatlarındaki artışlardan dolayı Irak, Romanya, Libya ve İran'ın ithalatımız içindeki nisbi önemlerinin artmasıdır. Bu şişkinlik petrol ihrac etmeyen ülkelerin nisbi önemini azaltmış bulunmaktadır. Bu durumun önümüzdeki yıllarda da devam etmesi ve petrol ihraç eden ülkelerin ithalatımızda artan bir oran göstermeleri muhtemeldir. Aynı eğilimi petrol ithalatının toplam ithalatımız içindeki oranını incelediğimiz zaman açıkça ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda Türkiye ekonomisinin karşılaştığı bunalımın başlıca nedeni de açıkça görülmektedir. Petrol ithalatı 1970 yılında toplam ithalatımızın % 6.8'ini oluştururken 1979'da bu oran % 33.7'ye yükselmiş bulunmaktadır. Bu şartlar altında ihracatımızın tümüne yakın bir kısmının petrol ithalatının karşılanmasına eşit olmasına şaşmamak gerekir. Petrol ithalatının toplam ihracatımıza oranı 1970'de % 11'den 1977'de % 81.4'e, 1978'de % 60.7'ye, 1979'da % 75.5'e yükselmiştir.

Yeni enerji kaynakları geliştirinceye kadar hem fiyatı hem de miktarı artış gösteren petrol ithalatının finanse edilmesi, ihracatımızın süratle artmasına bağlıdır.

Ihracatımız

Dalgalı Bir Seyir İzliyor

Sanayileşmiş ülkelerin resesyona girdikleri 1974 yılından beri ihracatımız dalgalı bir seyir izlemeye başlamıştır. Artma gösteren yılları azalma gösteren yıllar izlemektedir. Bu dalgalı seyrin daha ziyade sanayileşmiş ülkelere yapılan ihracattan kaynaklandığı görülmektedir. Son yıllarda sanayileşmiş ülkelere yapılan ihracatın gösterdiği değişimler toplam ihracattan daha şiddetli olmuştur.

Değişimler, dikkati çekecek kadar sistematiktir ve şu özellikleri göstermektedir :

Dünyada ve Türkiye’de bunalımın hüküm sürdüğü 1974 - 1979 yıllarında ihracatımız bir yıl artmış, izleyen yılda azalmıştır. Artışlar da azalmalar da önce hızlanmış sonradan yavaşlamıştır. Altı yıldan beri devam edegelen bu eğilimlerin 1980 yılında devam edeceğini varsayarsak 1980 ihracatının artış göstereceğini fakat artışın sınırlı olacağını ve 1976 ve 1978 artışlarından daha düşük olacağını tahmin

edebiliriz. Gayemiz ve temennimiz ihracatımızdaki bu olumsuz dalgalanmayı kırmak ve ihracatımızın sürekli olarak her yıl artış göstermesini sağlamaktır.

İHRACATIMIZDAKI GELİŞMELER

	Toplam ihracat (Milyon \$)	Sanayileşmiş Ülkelere ihracat (Milyon \$)	
		% Artış	% Artış
1973	1316.5	47.5	45.1
1974	1532.0	16.4	15.3
1975	1400.9	— 8.6	— 7.8
1976	1960.2	39.9	49.0
1977	1752.7	—10.6	—15.9
1978	2288.3	30.6	21.4
1979	2258.8	— 1.3	— 3.5

Yapılan iyimser tahminler 1981 - 1985 yıllarında ihracatımızın yılda ortalama % 16.5 oranında artabileceğini göstermektedir. Bu hedefin gerçekleşebileceğini söylemek mümkündür, niçin dalgalanmalara rağmen 1973 - 1979 döneminde ortalama olarak % 11 civarında bir ihracat artışı sağlanmıştır. Artış hızının % 50 oranında artırılarak % 11'den % 16.5'e yükseltilmesi gerekmektedir.

Ancak % 16.5 parasal bir hedef olduğunu gözden uzak tutmamak gerekir, dünyadaki muhtemel fiyat artışlarını da hesaba kattığımız takdirde, 1981 - 1985 ihracatımızın fiziki hacim artışının % 12.6 olduğu anlaşılmaktadır.

İhracat Hacminin Ortalama Artış Oranları (1981 - 1985)

Tarımsal Ürünler ¹	% 4.6
Madencilik	8.1
İmalat Sanayii	13.4
Tüketim Malları	12.3
Ara Mallar	17.4
Yatırım Malları	19.5
Enfrastrüktür ve Hizmetler	5.2
Toplam Mal İhracatı	12.6
Mal + Hizmet İhracatı	10.5

1/ Tütün, çirçirlanmış pamuk ve kuru meyveler imalat sanayiinde tasnif edilmiştir.

Dünya Bankasının Türkiye hakkındaki 1980 yılı raporunda yapılan ihracat tahminleri Gayri Safi Yurt içi Hasılanın 1981 - 1985 döneminde ortalama olarak % 4.5 oranında artacağı, tarımda % 3.5, imalat sanayiinde % 6 ve alt yapı ve hizmetlerde % 5.9 ortalama reel gelişme olacağı varsayımına dayanmaktadır.

Üretim Hacmindeki Artış¹
(1981 - 1985)

Tarım	% 3.5
Madencilik	5.7
İmalat Sanayii	6.0
Tüketim Malları	6.3
Ara Mallar	5.7
Yatırım Malları	5.6
Alt Yapı ve Hizmetler ²	5.9
Toplam Gayrisafi Üretim	4.9
Gayrisafi Yurtiçi Hasıla	4.5

1/ Gayrisafi milli hasıla katma değer artışını, diğer kalemler gayrisafi üretim artışını göstermektedir.

2/ İnşaat alt yapıya dahildir.

1980'de

Pamuk - Fındık - Tütün

İhracatı

Eğer gelecek geçmişe benzerse 1980 yılında pamuk, fındık ve tütün ihracatı Türkiye'ye kaç dolar getirecektir?

**Üç Ana İhraç Malından Sağlamış Olduğumuz
Döviz Geliri
(Milyon \$)**

	1960/1979	1970/1979	1970	1980
Pamuk	175.5	256.2	353	337.4
Fındık	125.2	187.5	232	271.0
Tütün	127.2	164.5	177	208.8
	427.9	608.2	762	817.2

Son yirmi yılda pamuk fındık ve tütünden yılda ortalama 428 milyon dolar döviz sağlamış bulunuyoruz. Son on yıla baktığımız zaman özellikle fiyat artışlarının da etkisiyle bu üç maldan sağlanan döviz geliri ortalama 608 milyon dolar olmuşken, 1979 yılında üç malın döviz geliri 762 milyon dolara çıkmıştır. Acaba

1980 yılında, özel şartlara bakmadan sırf geçmişteki eğilimlerin aynen devam edeceğini varsayarsak bu üç maldan ne kadar döviz geliri elde edebiliriz? Doğrusal eğilimler şu üç denklemlerle ifade edilebilir :

$$\text{Pamuk} \quad Y = 101.6 + 15.72 \times \text{orijin 1965}$$

$$\text{Fındık} \quad Y = - 7.7 + 13.93 \times \text{orijin 1960}$$

$$\text{Tütün} \quad Y = 53.3 + 7.77 \times \text{orijin 1960}$$

Y milyon dolar olarak döviz gelirini, X başlangıç yılından itibaren yıl sayısını göstermektedir. Bu denklemlere göre 1980 yılında bu üç maldan toplam 817 milyon dolar sağlamamız beklenmektedir. Bu tahminin üst sınırı ise pamuk için 350, fındık için 350 ve tütün için 250 milyon dolar olmak üzere 950 milyon dolardır. Bu üç ürün 1979 yılında ihracat gelirimizin 33.7'sini ve tarımsal ürün ihracat gelirinin % 56.7'sini sağlamıştır.

Banka Mevduatında Önemli Artışlar

Banka faizleri 1 Temmuz 1980'de serbest bırakıldıktan sonra banka mevduatında önemli artışlar olmuştur.

En önemli artış vadeli tasarruf mevduatında olmuş, 6 ayda % 7.13 oranında artış gösteren vadeli tasarruf mevduatı Temmuz - Eylül 1980 de üç ayda % 26,2 oranında artış göstermiştir. Daha açık bir anlatımla vadeli tasarruf mevduatı yılın ilk yarısında ayda 1.1 milyar lira artarken Temmuz, Ağustos ve Eylülde, her ay 8.6 milyar lira artmıştır. Vadeli mevduattaki bu artış, bazı bankaların iddia ettiği gibi vadesiz mevduattan vadeli mevduata bir kayma şeklinde olmamış, vadesiz tasarruf mevduatı Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarında hızlı bir şekilde artmıştır. 1980 yılının ilk yarısında vadesiz tasarruf mevduatı ayda 3 milyar lira artarken, 1 Temmuz kararlarını izleyen üç ayda, ayda 4.7 milyar lira artış göstermiştir.

MEVDUATTA GELİŞMELER

	31/12/1979	27/6/1980	1/8/1980	29/8/1980	3/10/1980
Vadesiz Tic. M.	152.6	184.1	186.3	201.0	217.0
Vadesiz Tas. M.	143.7	162.1	170.4	175.9	176.2
Vadeli Tas. Mev.	91.6	98.2	113.0	118.4	123.9
Diğer Mevduat	55.5	46.7	77.0	73.3	78.9
Toplam Mevduat	443.4	491.2	546.9	568.6	603.0